

Velfærdsorganisering og transformation – en indledning

Karin Højbjerg og Marie Martinussen

Med dette temanummer stiller vi skarpt på både mindre og større transformationer, der finder sted i måderne, velfærd organiseres på i Danmark. Vi har ønsket at studere velfærdsorganiseringers former og de transformationer, de undergår som empiriske fænomener, der må begribes teoretisk. I temanummerets artikelrække vises disse transformationer i forskellige praksisformer som, elev- og lærerpraksis, SSP-praksis, transnationale studenterstrategier, professionspraksis og professionsidentitetsdannelse, sygdomskategorisering og undervisningsplanlægning i bred forstand. Samtidig demonstrerer artiklerne, hvordan man ud fra forskellige teoretiske perspektiver kan beskrive, forklare og forstå transformation.

Velfærdsinstitutioner undergår løbende transformationer og dermed også den måde organiseringen af forskellige former for velfærd praktiseres på. Her er vores fokus overvejende på velfærdsorganiseringer indenfor uddannelse og sundhed. Disse transformationer er komplekse og kan være svære at få greb om både empirisk og teoretisk. Artiklerne tager udfordringen op og forsøger at kaste lys over de transformationsprocesser, som hverken står i et kausalt forhold til de politiske og organisatoriske beslutninger, men som heller ikke er et direkte resultat af offentligt ansattes velmenende og energiske anstrengelser.

Oftest tages det for givet, at vi som mennesker, som enten privatpersoner eller professionelle, har viljer, evner, ønsker og begær til at skabe forandring. Initiativer i form af implementeringer af særlige designs og modeller inden for fx ledelse, pædagogik og sundhed vidner om en tro på den menneskelige (forandrings)kraft. Samtidig ved vi, at ydre, strukturelle vilkår, teknologier, materialiteter, kulturelle værdier og mønstre også kan virke ind på og/eller være en del af den måde, som praksisser udfolder sig på.

Det er disse sidst oplistede komplekse sammenhænge og forhold, som netop forskningen kan belyse og herigennem finde forklaringer på den måde en praksis – og eventuel forandringer af denne – udfolder sig på. Forskningen kan – i modsætning til hverdagsforståelser af forandringsprocesser - være med til at kaste lys over det, som forandres og det som, så at sige, holder sin form i forandringen.

Transformation kobles i en hverdagsforståelse ofte til det nye, som anses for at være bedre end det gamle - det, der hidtil har været. Transformation har i en sådan forståelse positive konnotationer, for hvem vil ikke det nye og forandring?

Inden for velfærdsorganiseringen ligger forandringen til det bedre ofte også som en implicit præmis: didaktiske designs skal forbedre læring blandt elever, coaching skal forandre medarbejderen til en gladere og mere effektiv arbejdskraft. Det, ikke at være parat til forandring anses tilsvarende for at være fodslæbende, traditionelt og 'altmodisch'. Idealet om forandring kan derfor anses for at være underlagt en nødvendighedslogik, der er omtalt som 'TINA-princippet': There-Is-No-Alternative (Steensen 2009). Det ses også i den måde, hvorpå særligt begrebet og retorikken rundt om 'innovation' er blevet lanceret. Innovation forstået som fornyelse har i sig selv sin helt egen kraft, som er blevet statsliggjort. Vi har fx set en etablering af Danmarks Innovationsråd i 2004, og i skiftende regeringsregierungsgrundlag indgår også innovation (se fx 'Danmarks Innovationsstrategi' i Regeringsgrundlaget fra 2011). 'Det nyes tyranni' kunne man også kalde det, hvilket Stuart Hall gør, når han siger om det nye, at det er karakteriseret ved "that historical amnesia characteristic of American culture – the Tyranny of the New" (Hall 1996: 133) og som i hans optik er et 'west-centric' udtryk, der dækker over et ønske om at være amerikansk (ibid). Transformation og fornyelse må i denne optik forstås i et historisk perspektiv og har samtidig også en distinktiv karakter, hvor forandring og træghed kommer til at stå i relation til hinanden som socialt konnoterede modsætninger.

Vi vil som mennesker gerne tro på den menneskelige forandringskraft, fordi det er en fin og positiv, hverdagslig måde at møde andre og verden på. Men meget undersøgelsesarbejde, der har taget på sig at studere transformationer, ender ofte med at vise, hvordan seje strukturer kan spænde ben for forandringer. Overordnet om den sociologiske analyse siger Bourdieu, at den er et af de mest effektive redskaber til at opnå erkendelse om sig selv som et socialt væsen:

Der er ganske vist nogle, der ser denne form for selverkendelse som en 'nedstigning til Helvede'... Ikke desto mindre rummer sociologien nogle af de mest effektive midler til at opnå den frihed, som en erkendelse af de sociale determinismer giver mulighed for at erobre til trods for determinismerne (Bourdieu 1997:13-14).

Man må medgive, at en Bourdieu-inspireret forskning overvejende giver forklaringskraft til træghed i forandringer (Bourdieu 2007: 107), og et sådant perspektiv kan umiddelbart virke fodslæbende og passe dårligt ind i forestillingerne om egenkraft og troen på fremskridt og forandringer. I dette temanummer viser vi Bourdieu-inspirerede studier, men også studier, som er funderet i andre teoretiske perspektiver, der kan vise transformativ processer.

Pernille Clausen Nymand og Marie Martinussen undersøger, hvad der sker, når et 'traditionelt' indrettet klasserum med rækkeopstilling af borde og stole ændres til et rum, hvor tavlen byttes ud med en papirrulle på gulvet, og hvor stole og borde er flyttet. Artiklens omdrejningspunkt er således klasserumsdesign – eller rettere sagt – relationerne mellem lærer, elev og materialiteter i studiet af klasserummet i folkeskolen. Baseret på et observationsstudie præsenterer og sammenligner artiklen transformationer i socio-materielle interaktioner og –relationer i et såkaldt traditionelt indrettet og et – set i relation hertil – alternativt indrettet klasserum. Klasserummet ses således som en del af den måde, den danske stat har valgt at organisere en særlig velfærdsydelse på. Artiklens analyser baserer sig på Pierre Bourdieus teoretiske forståelse af relationen mellem det materielle og det sociale. Her er grundidéen, at det sociale ses afspejlet i det materielle og omvendt. Det indebærer, at der analytisk kan konstrueres samsvarende implicite principper for, hvad læreren og eleven er for nogle størrelser, og hvordan de relaterer sig til hinanden. Analysens resultater giver et bud på, hvordan nye karakterer af relationer mellem elever og lærer udfolder sig i det alternativt indrettede klasserum.

Andreas Tamborg behandler temaet om velfærdsorganisering og transformation i kontekst af SSP-arbejdet set som en måde at organisere en velfærdsydelse på. Her ses mere specifikt på, hvordan opfattelsen af, hvad legitim professionel viden er i det tværprofessionelle samarbejde som SSP-arbejdet udgør, har transformeret sig gennem tiden. SSP-samarbejdet er en kommunal, tværfaglig kriminalpræventiv indsats, der i de senere år har været præget af en markant udvidelse af delta-gende aktører og af et øget fokus på forskningsbaseret og i sammenhæng hermed evidensbaseret viden. Fra at være former for erfaringsbaserede og praksisnære vidensformer som dominerede området, er der sket et tvist i retning af at viden, for at kunne anses for at være legitim og som havende en værdi, skal være evidensbaseret. Artiklen sætter i forlængelse af dette spørgsmålstejn ved om den professionelle kvalitet, faglighed og viden inden for SSP-samarbejdet mellem politi, lærere og pædagoger bliver amputeret for måske værdifulde vidensformer i samarbejdet og i arbejdet med de unge. Artiklens resultater kommer frem gennem Bourdieu-inspirerede analyser gennem en historisering af SSP-samarbejdet og dets opkomst, som afsæt for at forstå og forklare de nutidige forståelser af kvalitet, viden og tværfagligt samarbejde i SSP-regi.

Jin Hui Li har undersøgt den form for transformation, der ses i måden at organisere internationalisering på indenfor videreuddannelsesområdet, som her forstås som velfærdsorganisering. Li har i et Bourdieu-perspektiv undersøgt studenterstrategier i et konkret internationaliseringsprogram på Sino-Danish Center i Beijing (SDC). Centeret er et eksempel på en ny organisering af transnational uddannelse, hvor samfinansierede og samarbejdende universitetsprogrammer (i dette tilfælde mellem Danmark og Kina) går fra at fungere på et nationalt niveau til et internationalt niveau. Der identificeres fire forskellige studenterstrategier, hvor transformation af positioner medieres gennem de studerendes nationalitet. Overordnet ses to forskellige positioner karakteriseret ved, at den første både er en *do-*

mineret og 'kinesisk' position – en position som er bundet op på en 'national kinesisk adfærd'. Den anden position er *dominerende* og karakteriseret ved det at opføre sig 'dansk' og 'internationalt'. De i alt fire strategier omtales som: 1. Navigating by accepting the position. 2. The selective adaptive path, 3. The missionary way og 4. The doubly dominant position. De to førstnævnte strategier er således de dominante og knyttet til den dominerede position: at opføre sig kinesisk og nationalt. De to sidstnævnte er dominerende positioner og koblet til det at have en både 'dansk' og 'international' attitude. To processer i strategierne bringes frem gennem analyserne: en har fokus på transformation af de studerendes positioner i relation til det aktuelle uddannelsesinstitutionsrum i Beijing, og en proces er relateret til de studerendes forestilling om, hvad der fra uddannelsesprogrammet kan konverteres til på jobmarkedet enten lokalt eller nationalt. Tilsyneladende opfattes det at have tilegnet sig en 'dansk' adfærd som en attraktiv social position på arbejdsmarkedet. Denne valorisering er tæt forbundet med vurderingen af de studerendes akademiske performance.

Karin Højbjergs 'take' på velfærdsorganisering tager afsæt i det forhold, at viden til stadighed bliver uddifferentieret i nye videnskabs- og/eller praksisområder i et stadigt mere arbejdsdelt samfund. Oprettelsen af nye uddannelser er taget til i styrke, og antagelsen er, at flere dimittender vil konsolidere sig i nye professioner. Højbjerg undersøger i artiklen den transformation, en professionsidentitet undergår i en konsolideringsfase. Konkret er den kliniske vejleder som professionel brugt som case. Med inspiration fra Stuart Hall viser hun, at den kliniske vejleder i sin praktiske udøvelse af undervisning og vejledning af sygeplejestuderende får særlige erfaringer med at blive forvist til en uønsket plads. Disse erfaringer mellem at være langt fra det oprindelige arbejde (sygeplejerskearbejdet) og alligevel ikke helt tæt nok på det nye (akademia) rummer både modstandsformer og indordning. Ved at inddrage analyser af historiske 'blocs' viser Højbjerg, at sygeplejerskeprofessionen har såkaldte 'diaspora-erfaringer' på kollektivt niveau. I nutidig praksis ser det ud til, at sygeplejersker med klinisk vejlederuddannelse fortsat får disse erfaringer men blot med andre konfigurationer. Erfaringernes særlige ambivalens former tilsyneladende professionsidentitetsdannelsen og også praksis i dag.

Anette Hindhedes artikel, 'Transformations in the normative character of life and health: The case of lifestyle risk factors', har fokus på grænsefladen mellem 'normal' og 'patologisk' i relation til sundhed og sygdom. Med et øget fokus på forebyggelse er fænomenet 'prædiabetes' et eksempel på, hvordan der er sket forskydninger mellem kategorierne rask og syg. Hindhede argumenterer for, at Canguilhem's begreb om vitalisering giver mulighed for at forstå, hvordan sygdomskategorier ikke alene beror på patologiske forklaringer, men at grænserne mellem rask og syg er arbitrære og i høj grad forbundet med politiske og sociale prioriteringer. Når biologiske grænseværdier påberåber sig at være baseret på neutrale målinger, viser Hindhede, at der sker en oversættelse fra epidemiologisk viden til livsstilsinterventions-initiativer. Denne heterogene proces, hvor kategorise-

ringer af patienter bliver bestemmende for indflydelsen på patienters selvopfattelser og dagligliv, udgør en ny form for velfærdsorganisering. Screening af patienter, som vurderes at være i risiko for at en livsstilsrelateret sygdom, og som efterfølgende placeres i en forebyggende indsats, udgør således en stigende del af vestlig sundhedspolitik i dag.

Anders Buch tager livtag med måder at forstå den form for velfærdsorganisering, som kan ses som uddannelsesplanlægning. Artiklen går ikke ind i den klassiske, pædagogiske diskussion om, hvorvidt uddannelse bør rette sig mod dannelse eller kompetenceudvikling, men artiklen er mere rettet mod den indbyggede forestilling om, at (uddannelses)planlægning er et spørgsmål om, at handlinger kan organiseres som en form for problemløsning. Buchs kritik er for det første 'konceptuel', dvs. den går ind i en begrebs- og idémæssig måde at forstå uddannelsesplanlægning på. Derudover retter Buch kritikken mod den aktive 'logik', dvs. den dominerende måde at forstå og tænke om uddannelsens rolle og funktion i velfærdssamfundet på, som en måde at møde samfundets fremtidige behov for arbejdskraft på. Med et praksisteoretisk udgangspunkt foreslår Buch en udvidet forståelse af, hvordan man kan forstå dynamikkerne mellem uddannelse og erhverv. Buch viser med ingeniøruddannelse som eksempel, at uddannelsesplanlægningen altid foregår i situerede 'praksisøkologier', hvor undervisernes professionelle praksisser, de administrative praksisser på uddannelsesinstitutionerne, politiske praksisser, som regulerer uddannelser og undervisning, uddannelsesforskningspraksisser, m.m. interagerer med hinanden. Undervisningsplanlægningspraksis er også informeret af aktørernes praktiske forståelser og 'teleoaffektive projekter', de regler og kollektive forordninger, der gør sig gældende i situationen samt de materielle arrangementer, der præfigurerer handlingerne. I mødet med uddannelsessektorens 'praksisøkologi' ses de overordnede politiske visioner transformeret til pragmatisk 'realpolitik', som er en afvejning af, hvad der konkret kan lade sig gøre i den eksisterende praksisøkologi givet aktørernes aktuelle handlerum. Velfærdsorganiseringens logik er i denne optik normativ og praktisk på én og samme tid.

*

Dette temanummers bidrag til forskningen kan – i modsætning til hverdagsforståelser af forandring og transformationsprocesser - være med til at kaste lys over de mekanismer, som er grundlaget for at forstå transformationer i velfærdsorganiseringen. Der efterspørges mere end nogensinde anvendelsesorienteret forskning, der kan omsættes til varer og dermed tjene erhvervslivets interesser (Regeringsgrundlag 2016:72). Mange forskningsfonde prioriterer i tråd hermed uddeling af midler til såkaldte 'praksisforbedringer', hvor man som forsker skal redegøre for både intervention, impact og evaluering af den viden, der forventes produceret for at komme i betragtning til at få tildelt de ansøgte midler. Dette 'dead-lock' kan gøre det fristende for fondsansøgere at love målbare forandringer (Ahrenkiel og

Nielsen 2012). Vi håber med dette temanummer at kunne vise, at det er muligt at producere viden, som måske ikke ved første øjekast kan vise praktikere og politikere 'how to do' men som til gengæld kan tilvejebringe et mere kvalificeret beslutningsgrundlag for selvsamme praktikere og politikere, når det gælder velfærdsorganisering.

Referencer

- Ahrenkiel, A. og Nielsen, B. S. 2012. Viden og forandring – uden quick fix. *Dansk Pædagogisk Tidsskrift* 3:12 September, s. 35-41
- Bourdieu, P. 1997. *Af praktiske grunde*. København, Hans Reitzels Forlag.
- Bourdieu, P. 2007. *Den maskuline dominans*. Aarhus, Tiderne Skifter.
- Regeringsgrundlag. Marienborgaftalen 2016. For et friere, rigere og mere trygt Danmark.
- Steensen, J. 2009. Om globaliseringen og dens udfordringer. I: C. Aabro og S.G. Olesen (eds.) *Individ institution og samfund - antologi for faget*, s. 296-316. Værløse, Billesøe & Baltzer.